

Eğitim ve Öğretimde Etik

İnayet AYDIN

13. Baskı

Prof. Dr. İnyet AYDIN

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE ETİK

ISBN 978-975-8792-09-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 2003, Ankara
13. Baskı: Haziran 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Koza Yayın Dağıtım AŞ
Cevat Dünder Cad. No: 139
Ostim/ANKARA
Tel: (0312) 385 91 91

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 45553

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bu kitap yakın zamanda kaybettiğim,
bana yaşamım boyunca:

her zaman doğru olmayı,
insanların iyiliği için çalışmayı,
doğru bildiğimi korkusuzca savunmayı,
yanlış yaptıysam düzeltmeyi öğreten,
Hayat rehberim, ilk öğretmenim, annem
Nazire Pehlivan'a adanmıştır.

Anısı yüreğimde,
saygıyla...özlemle

Her meslek alanının bir temel değeri vardır.

Eğitimin temel değeri:

“İnsanın ve insanlığın yüceltilmesidir”.

Prof. Dr. İneyet Aydın

Eğittiğiniz çocuklar, asla göremeyeceğiniz
bir geleceğe mesajdır.

Anonim

Prof. Dr. İnayet AYDIN

1963 yılında Artvin'in Borçka ilçesinde doğdu. İlk ve Ortaöğrenimini Çanakale'nin Yenice ve Bayramiç ilçelerinde tamamladı. 1985 Yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünden mezun oldu.

1986-1988 yılları arasında Sümerbank Bankacılık Personel ve Eğitim Müdürlüğünde görev yaptı. 1988 yılında A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde “ 3308 Sayılı ıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu Gereğince Sümerbank Banka Şubelerinde Ticaret Lisesi Öğrencilerine Yaptırılan Beceri Eğitimi” başlıklı tezini vererek yüksek lisans eğitimi tamamladı.

1988 Yılında A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1993 yılında “Eğitim Yönetiminde Stres Kaynakları” konulu tezi ile Doktor unvanını kazandı. 1993 yılında aynı bölüme Yardımcı Doçent olarak atandı.

1996 yılında 8 ay süre ile YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında kazandığı bursla Amerika Birleşik Devletleri-OHIO “University of Cincinnati’de doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. Aynı dönemde 6 haftalık “Yönetici Yetiştirme Akademisi”nde konuk öğretim üyeliği yaptı. 1997 yılında Doçentlik, 2003 yılında da Profesörlük unvanını aldı.

Yazarın bundan başka “İş Yaşamında Stres”, “Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik”, “Alternatif Okullar” ve Prof Dr. Ali Balcı ile ortak olarak yazdıkları “Eğitim Yönetimi” isimli dört kitabı, Eğitim Yönetimi alanında çok sayıda yayımlanmış makalesi bulunmaktadır. Lisans düzeyinde Hizmet İçi Eğitim, Yönetim, Yönetimde İnsan İlişkileri, Personel Yönetimi, Yönetimde Örnek Olaylar, Yönetimde Stres, İlköğretimin Denetimi derslerini; Lisansüstü düzeyde Türkiye’de Eğitim Yöneticisi Yetiştirme Sorunları, Yönetimde Etik, Meslek Etiği, Yönetimde Stres Kaynakları, ağdaş Teftiş Yaklaşımları, Eğitim Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, İnsan Kaynaklarının Yönetimi, Eği-

tim Yönetimi ve Denetiminde Örnek Olaylar derslerini vermektedir. Bir yıl süre ile A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdür Yardımcılığını ve üç yıl süre ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevlerini yürüttü.

1999-2001 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi'nde "Öğretmen Performansının Değerlendirilmesi" ve "Okul Yönetimine Aile Katılımı" konularında sürdürülen iki araştırmaya danışmanlık ve Eğitim Araştırmalarına Destek Komisyonu Başkanlığı görevlerini yürüttü. Ayrıca yüzlerce kamu ve özel sektör kurumunda hizmet içi eğitim ve yönetim seminerlerinde programcı, koordinatör ve öğretici olarak görev aldı; ihtiyaç saptama ve değerlendirme çalışmalarını gerçekleştirdi. Eğitimcilerin Eğitimi, Öğretmen Eğitimi, Etik Eğitimi ve Yönetici Eğitimi seminerleri vermektedir. Yönetimsel Mesleki ve Örgütsel Etik, Eğitim ve Öğretimde Etik, Kamu ve Özel Kesimde Hizmet İçi Eğitim, Akademik Etik gibi 10 kitabı bulunmaktadır. Türkçe ve yabancı dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve kitap bölümü yazarlıkları bulunmaktadır. Lisans ve lisansüstü düzeylerde dersler vermektedir. Avrupa Konseyi ve Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu işbirliğinde yürütülen "Ethics for the Prevention of Corruption in Turkey (TYEC1)" ve "Project on Consolidating Ethics in the Public Sector in Turkey (TYEC 2)" projeleri ile Avrupa Birliği ve Hakimler Savcılar Kurulu işbirliğinde yürütülen "Project of Strengthening Judicial Ethics in Turkey" projelerinde danışman ve uzman olarak görev aldı. Ayrıca "Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi" kapsamında etik eğitimcilerinin yetiştirilmesi ve etik el kitaplarının yazılmasında görev almıştır. "Yargıtay Etik Danışma Kurulu"na akademisyen üye olarak seçilmiştir. 2012 yılından buyana Ankara Üniversitesi Hizmet İçi Eğitim Koordinatörlüğü görevini yürütmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.

SUNUŞ

Eğitim, öğretim süreci ya da okul denilen kurum herkesin bir biçimde tanıdığı, içinde olduğu, etkilediği ya da etkilendiği bir yapıdır. Yaşamının belli bir döneminde öğrencilik yapmış olan herkesin öğrenme, öğretmen, okul müdürü, müfettiş, konularında anlatabileceği pek çok deneyimi bulunmaktadır.

Toplumun neredeyse tamamını etkileyen eğitim gibi önemli bir etkinlik alanının “etik değerleri” ve “meslek ilkeleri”nin hayata geçirilme biçimi, bir toplumun bireylerinin karakterinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ülke nüfusunun neredeyse tamamını ilgilendiren bir kamu hizmeti olan eğitimin topluma sunumunda adalet, eşitlik, tarafsızlık gibi temel ilkelere uygun davranmak kamu görevlileri için bir yükümlülük, bu hizmetten yararlanan halk için ise bir hakır. Bu nedenle öğretmenlik mesleğinin etik ilkeleri de aslında dünyada ve ülkemizde çok eski yıllara dayanan bir tartışma konusudur. Ülkemizde Kazım Nami tarafından Fransızca bir kitaptan esinlenerek yazılan ve 1934 yılında yayınlanan “Muallimin Meslek Ahlakı” başlıklı kitap da bunun ilk örnekleri arasındadır. Elbette, öğretmenlik mesleği o yıllardan bugüne gerek kapsamı, gerekse işlevleri açısından bazı değişimler geçirmiştir. Ancak genel anlamda meslek etiğinin, özel anlamda ise öğretmenlik meslek etiğinin ilke ve değerleri, önemini ve özelliğini evrensel bir biçimde her zaman korumuştur.

Bu kitabın amacı, bir yandan eğitim ve öğretim sürecinin ne tür değerler ve ilkeler ekseninde işlev görmesi gerektiğini tartışırken, diğer yandan bu sürecin gerçekleştirilmesinde başlıca rolleri oynayan öğrenci, veli, öğretmen, okul yöneticisi, müfettiş ve rehberlik uzmanı gibi meslek elemanlarının etik ilkelerinin ortaya konulmasını sağlamaktır.

Kitabı kolay okunur hale getirmek amacıyla etik gibi zor anlatılır bir kavramı olabildiğince örnekleyerek yalın bir anlatıma kavuşturmaya özen gösterdim. Ancak yine de zaman zaman bazı açmaz-

larım oldu. Kitapta yer verilen tüm örnek olaylar gerçek yaşamdan alınmıştır. Bu örnek olay, öykü ya da gazete haberlerini bana ulaştıran tüm dostlarıma ve özellikle de öğrencilerime teşekkür ederim. Bu kitapta onların katkısı gerçekten çok büyük oldu.

Bu kitabın ortaya çıkış sürecinde büyük destek aldığım herkese minnettarım. Bu güne kadar eğitim yaşamımda emeği geçen bütün öğretmenlerim ve üniversite öğretim üyelerini yad etmeden geçmek istemem. Ayrıca böyle bir kitabın yayımlanması için her aşamada büyük emek veren PEGEM Akademi takımına da şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. İnayet AYDIN

05.09.2019

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	vii
------------	-----

1. BÖLÜM

ETİK BİR EYLEM ALANI OLARAK EĞİTİM, ÖĞRETİM VE OKUL.....	1
Eğitim ve Etik.....	3
Okulun Görevleri	6
Öğretmenin Rol ve Sorumlulukları	16

2. BÖLÜM

EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜREÇLERİNDE ETİK.....	21
--	----

3. BÖLÜM

ETİK, ETİK TEORİLERİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR	29
Ahlak ve Etik Kavramları	29
Etik Değerlendirme	32
Meta Etik, Normatif Etik ve Uygulamalı Etik.....	34
Başlıca Etik Kuramları	35
Faydacılık: Sonuççu ya da Teleolojik Kuram	35
Ödev Etiği: Deontolojik Kuram	36
Erdem veya Karakter Etiği	37
Etik Değer, İlke, Kural ve Standart Kavramları	39
Değer Kavramı ve Değer Koruyarak Davranmak.....	39
İlkeler ve İlkeli Olmak	40
Kural.....	41
Standart	41
Etikte Niyet, Eylem ve Sonuç İlişkisi.....	42
Niyet Kavramı.....	43
Eylem	43
Sonuç.....	44
Etik ve Yasa Farklılığı	46

4. BÖLÜM

MESLEK, MESLEK ETİĞİ VE ETİK KODLAR	49
İşini Bilmenin Bedeli.....	49
Meslek Kavramı	50
Meslek Etiği.....	53
Meslek Etiği Kodları.....	55

5. BÖLÜM

DAVRANIŞIN ETİK AÇIDAN YARGILANMASI VE ETİK KARAR VERME.....	
Davranışın Yargılanması	62
Etik Dışı Davranışın Ussallaştırılması	65
Etik Karar Verme	69
Öğretmenlik Meslek Etiği Karar Kartları Çalışması.....	75

6. BÖLÜM

KAMU ETİĞİ	77
Kamu Etiği ile İlgili Mevzuat	82

7. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖĞRETMENLİK MESLEK ETİĞİ ..	85
Dünya'da Öğretmenlik Meslek Etiği İlkeleri	88
Amerikan Ulusal Eğitim Derneği Eğitim Profesyonelleri Eğitim Kodları	90
Öğretmenlik Meslek Etiği İlkeleri	95
Öğretmenlik Mesleki Etik Kodları	108
Türkiye'de Öğretmenlik Meslek Etiği İlkelerine İlişkin Düzenlemeler	113
Öğretmenlik Meslek Etiği İlkeleri.....	114

8. BÖLÜM

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR.....	119
---	-----

9. BÖLÜM

ETİK LİDERLİK VE EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN ETİK İLKELERİ	125
Etik Liderlik	125
Yönetimde Etik	128
Bir Meslek Olarak Eğitim Yöneticiliği	129
Okul Yönetiminde Etik Değerler.....	133
Okul Müdürlerinin Etik Kodları	138
Türkiye’de Eğitim ve Okul Yöneticileri Meslek Etiği İlkeleri	140
Türkiye’de Okul Yönetiminde Etik Dışı Davranışlar.....	146
Eğitim Yöneticilerinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Ankara İli Örneği)	149

10. BÖLÜM

EĞİTİM DENETİMİ VE EĞİTİM MÜFETTİŞLERİNİN ETİK İLKELERİ	159
Denetimde Farklı Modeller.....	162
Denetimde Etiğin Yeri	162
Amerika Birleşik Devletleri’nde Denetimde Öğretmen Hakları Bildirgesi.....	168
Eğitim Kurumunun Hakları.....	168
Öğretmen Hakları	168
Ülkemiz Açısından Denetimde Etik İlkeler	170
Türkiye İç Denetim Enstitüsü Mesleki Etik Kuralları ve Etik Kurul Yönetmeliği	171
Eğitim Deneticilerinin Etik İlkeleri	172
Eğitim Denetiminde Etik Sorunlar ve Tartışma Alanları	178

11. BÖLÜM

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİKTE ETİK.....	187
---	-----

12. BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİMDE ETİK	199
Özel Gereksinimli Çocuklar Konseyi (CEC) Etik İlkeleri	202

13. BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN ETİK HAK VE SORUMLULUKLARI	205
Hak ve Sorumluluk Kavramları.....	206
Öğrenci Hakları	206
Öğrencilerin Okuldaki Sorumlulukları.....	214

14. BÖLÜM

OKULLARDA VELİLERİN ETİK HAK VE SORUMLULUKLARI	219
Veli Sorumlulukları.....	222
Veli Hakları.....	227

15. BÖLÜM

OKULLARIN TOPLUMSAL SORUMLULUĞU	233
Toplumsal Sorumluluğun Boyutları	234

16. BÖLÜM

ETİK EĞİTİMİ: ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİLER İÇİN ÖNERİLER.....	241
Öğretmenlerin Meslek Etiği Eğitimi.....	243
Okullarda Etik Eğitimi.....	249
Okullarda Öğrencilerin Etik Eğitimi: Karakter Eğitimi	253
Karakter Eğitiminin Altı Direği.....	256
Örnek Karakter Eğitimi Ders Planı.....	258
Karakter Eğitimi Çalışması: Mavi Kartlar	260
Öğrencilerin Etik Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	261

17. BÖLÜM

ÖRNEK OLAYLAR.....	265
Örnek Olay 1: Çalınan Cüzdan	265
Örnek Olay 2: Pasta Ustası	266
Örnek Olay 3: Özel Ders	267
Örnek Olay 4: Babamın Sınıfı.....	268
Örnek Olay 5: Kızımın Saçları.....	268
Örnek Olay 6: Rehber Öğretmen	269
Örnek Olay 7: Sınıf Birincisi	270
Kaynaklar.....	271
Ekler	283

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Farklı Felsefi Yaklaşımlara Göre Okulun Amaçları	15
Tablo 2. Etik Yaşamın Ögeleri.....	33
Tablo 3. Çeşitli Ülkeler ve Türkiye’de Öğretmenlik Meslek Etiği İlkeleri	89
Tablo 4. Etik ve Etik Olmayan Lider Özellikleri.....	127
Tablo 5. Denetim Modelleri	163